

Universitätsbibliothek Paderborn

Ioannis S. R. E. Cardinalis Bona Opera Omnia

Tribus Tomis comprehensa

De Divina Psalmodia, Ejusque Causis, Mysteriis, Et Disciplinis, deque variis Ritibus omnium Ecclesiarum in psallendis Divinis Officiis, Tractatus, Historicvs, Symbolicvs, Asceticvs. Sive Psallentis Ecclesiae Harmonia - Opus novum, & curiosum, ac multiplici eruditione illustratum ... Operum ...

Bona, Giovanni

Parisiis, 1678

§. 1. Cvr nocte orandum sit. Etiam Ethnicos nocturnas vigiliis celebrasse in honorem Deorum. Exhortatio ad vigilandum. Oratio ut mysticae fugentur tenebrae.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9929

vitutis pensum; Nocturni autem, & Laudes ad Nocturnam synaxim pertinent, sive unum duntaxat Officium, sive duplex efficiant, quam controversiam initio capituli quinti solvemus. Dico tertio, diurnas preces in Matutinas, & Vespertinas distribui. Et quidem abusus, & vulgi acceptio, Primam, Tertiam, Sextam & Nonam matutino; Vesperas, & Completorium vespertino tempore assignant. At peritiorum sensus, sacrorumque Canonum sanctiones ad pomeridianum & vespertinum tempus etiam Nonam adjungunt. Aliarum Officiorum divisiones à varietate temporis desumuntur: quo pacto dicimus aliud esse Officium feriale, aliud Festivum; aliud Quadragesimale, aliud Paschale, quorum omnium rationem, & causam Durandus in Rationali, & antiqui Patres, Isidorus, Alcuinus, Rupertus, Amalarius, Rabanus, & alii in suis Tractatibus de divinis Officiis doctè & eruditè explicarunt.

CAPUT IV.

DE NOCTURNIS VIGILIIS,

§. I.

Cur nocte orandum sit. Etiam Ethnicos nocturnas vigiliis celebrasse in honorem Deorum. Exhortatio ad vigilandum. Oratio ut mysticæ fugentur tenebræ.

I. **B**enè se res habet, ut verba usurpem (a) Salviani viri sanctissimi: jacta sunt fundamenta operis piæ molitione cœpti, & divini Officii amore suscepti. Jam ipsius Officii majores partes explicare aggredior à nocturnis vigiliis incipiens. Tametsi enim à primis Vespertis Ecclesiastica dies, quoad solemnem horarum Cano-

^a Salvian, initio l. 3. de gub. Dei.

nicarum recitationem, initium ducat; à nocturna tamen synaxi juxta diei naturalis ordinem ordiri libuit. Antiqua est autem vigiliarum devotio, familiare bonum omnibus Sanctis, teste (*b*) Isidoro, hoc enim tempore vastator Angelus transiens Ægyptiorum primogenia percussit. Quare nocturnis vigiliis orandus est Dominus, inquit (*c*) Drogo Abbas, ut gladio verbi sui invisibiliter penetrantis, opera vitæ nostræ prioris tenebræ in nobis percutat, & annihilat, quæ per Ægyptiorum (*d*) primogenia significari novimus: in quibus etiam Pharaoni, id est regi tenebrarum captivati servivimus. Qui enim facit peccatum, servus est peccati. Dum enim propriis obediremus voluptatibus, (sicut ait (*e*) Apostolus, *fuiſtis aliquando tenebra*) malignis spiritibus excæcati obedivimus: nunc autem conversi, & facti lux in Domino ante ipsum intuitu vigili pernoctantes id etiam postulemus, ut ipsum fide cerneamus, qui per Israelis primogenita signabatur, quia prima est, & fundamentum omnium virtutum. Ab Angelo autem vastatore tuti esse poterimus, si Passionis Dominicæ in sanguine Agni designatæ imitationem ubique teneamus, cujus signa si diabolus in nobis profexerit, exterritus disperebit. Hoc etiam tempore, dum medium silentium teneret omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens Dei Sermo à regibus sedibus veniens pro salute nostra de Virgine nasci dignatus est: atque ipso eodem tempore, qui judicandus venit in primo adventu, in secundo cum gloria judicaturus adveniet, sicut fur in nocte: quocirca ad vigilandum ipse pro nobis sollicitus nos exhortatur, beatos fore promittens quos invenerit sic facientes. Nocte itaque, ait Cælius (*f*) Lactantius, vigiliam celebramus propter adventum Regis ac Dei nostri, cujus noctis duplex est ratio, quod in ea & vitam tunc recepit, cum

b Isidor. lib. 1. de Eccl. offic. c. 22. *c* Drogo tract. de Johis Canonicis. *d* Exod. 12. *e* Ephes. 5. 8. *f* Lactant. div. instit. lib. 7. cap. 19.

passus est; & postea orbis terræ regnum recepturus est. Unum quoddam est de magnis Christi præceptis, ait Gregorius (g) Nyssenus, debere nos somno minimè addictos esse, quicumque ad vitam supernam respicimus. Nocturno enim tempore acrius proserpunt invisibilem hostium insidiæ, fervent carnis illecebræ, viget tenebrarum potestas, subrepunt animo impuræ cupiditates. Vita hæc nostra, clamat S. (h) Leo, in medio præliorum est: si volumus non decipi, vigilandum est; si volumus superare, pugnandum est. Media nocte surgebam, ait Propheta, ad confitendum tibi. Multa enim in illo tempore, inquit (i) Ambrosius, tentamenta proserpunt. Tunc fervet carnis illecebra, tunc tentator illudit, coquitur cibus, potusque digeritur. Stomachus ager, mens somnolenta, animus occupatus est. Itaque aut quiescenti calor soporis augetur, aut vigilantinondum pleniorrefusus est vigor, qui errorum cavere possit incurfus. Tunc igitur tentator assistit, tunc retia jacet, quibus turbare possit mentem improvidam. Tunc spiritales nequitia tenebras offundunt, tunc omne ne fas suadere contendunt quando nullus arbiter culpæ, nullus criminis conscius, nullus potest esse erroris testis. Tunc varias disceptationes pectori dormitantis infundunt, ut primò de statu mentis dejiciant reluctantem, & impellant ad erroris assensum. Ideò nocturno tempore sancta mater Ecclesia, ut castrorum acies ordinata, Deo dicatis viris excubias a gendas instituit, temporalis militiae studium æmulata. Rectè (k) Hieronymus. Bona est diurna meditatio, sed efficacior nocturna, quia per diem necessitates variæ obstrepunt, occupationes distrahunt mentem, sensum duplex cura dispergit. Nox quieta, nox secreta opportunam se præbet orantibus, aptissimam vigilantibus, dum carnalibus occupationibus expeditum, col-

g Greg. Nyss. or. 11. in Cant. h Leo ser. 1. Quadr. i Ambros. in Ps. 118. v. 62. k Hieron. Ep. 36. de observ. vlgiliarum como 4.

lectum sensum, intentum hominem divinis conspectibus sistit. Rectè item (l) Chrysostomus. Non idè facta est nox, ut per totam dormiamus, & otiosi simus. Testantur hoc opifices, nautæ, negotiatores. Ecclesia Dei mediis surgit noctibus: Surge & tu, & vide astrorum choream, profundum silentium, magnam quietem. Obstupesce Dei tui miram dispensationem. Purior tunc est anima, levior, subtiliorque tunc est, sublimia videt, & expedita est. Tenebræ ipsæ silentiumque, multum in compunctionem inducere sufficiunt. Si autem & cœlum videris quasi innumeris interpunctum oculis, omni voluptate frueris statim concepta opificis sapientia. Inflectitur Deus nocturnis precibus, si quando tu quietis tempus facias lamentorum tempus. Hæc Chrysostomus.

II. Ipsimet Ethnici nocturni temporis religionem agnovisse videntur. Nocti enim divinos tribuebant honores, eique gallum immolabant, ut ex antiquis Scriptoribus ostendit Natalis (m) Comes in Mythologiis. Orpheus quoque Theologus, & Poëta celeberrimus, Noctis apotheosin hymno elegantissimo celebravit, quem hic transcribere non gravabor è Græco Latinum factum, nulla habita metri ratione, quod Græci carminis elegantiam Latino assequi despondeam. Sic autem inscribitur ΝΥΚΤΟΣ *Νυκτὸς ἡ δαίμων*; Noctis suffimentum lampades.

Noctem; Deorum atque virorum generatricem cantibus celebrabo.

Nox omnium generatio, quam & Cyprin vocabimus.

Audi beata Dea, nigrum splendorem habens astris lucens,

Quiete gaudens, & quiete multi somnii:

Læta, delectabilis, pernoctationes amans, mater somniorum,

Oblivioni tradens curas, laborum quietem habens,

Hymnorum datrix, amica omnium, equis vecta, noctu splendens!

l Ch yl. hom. 26. in Ag. Apoll. m Nat. Comes Mythol. l. 7. cap. 12.

*Semiperfecta, terrestris, & cœlestis rursus ipsa,
Circularis, ludens, & cursibus per aëra iens:
Quæ lucem emittis ad inferna, & rursus fugis
In infernum: gravis enim necessitas omnia vincit.
Nunc verò beata nox, valdè dives, omnibus desideranda,
Et obvia, audiens sermonum supplicatoriam vocem
Venias benvola, timoresque dimitte splendore victos.*

His versibus noctem celebrat in nocte superstitionis sepultus Orpheus. Nocturnas autem pervigilationes in colendis Diis laudat *n*) Cicero: sacras item pernoctationes canit Critias Poëta Græcus apud *o*) Athenæum. Festum nocturnum Ægyptiorum *p*) Herodotus commemorat: & Diis nocturnis libationes fieri solitas recenset in Æthiopicis *q*) Heliodorus. In honorem Veneris pervigilium trium noctium olim fiebat, de qua re antiqua quædam carmina refert *r*) Lipsius in Electis. Eiusdem pervigilii meminit Plautus in Curculione hoc versu: Quid? tu Veneri pervigilare te vovisti Phædrome? & in Aulularia de vigiliis quoque Cereris mentionem facit: de quibus scribens *s*) Nazianzenus, Pudet me, inquit, nocturnum sacrum in lucem proferre, ac turpitudinem mysterium facere. Idem honor vulgatus in cæteros Deos. Fortunæ pervigilium lego apud Suetonium in Galba. Aliis Diis apud *t*) Livium, & iterum apud Suetonium in Caligula, & in Vitellio. Apollinis quoque sacrum media nocte factum idem in Augusto commemorat. Sabazia sacra in honorem Bacchi noctu celebrata *u*) Oppianus canit in Cynegeticis. Quædam alia nocturna sacra ab Ethnicis frequentata describit, & irridet Julius Maternus *x*) Firmicus libro de erroribus profanarum religionum ad Constantium & Constantem Augustos. Media nocte surrexisse Indos, ut laudarent Solem, scribit *y*) Philostratus in

n Cic. 2. de legibus. *o* Athen. Dipnosoph. lib. 13. cap. 8. *p* Herodot. lib. 2. *q* Heliodor. lib. 3. *r* Lipsius lib. 1. elect. cap. 5. *s* Nazian. orat. 19. *t* T. Livius lib. 2. *u* Oppian. de Venat. lib. 1. v. 25. *x* c. Firmicus c. 23. *y* Philostr. l. 3. 19.

vita Apollonii Nocturnum cultum Mitibus Diis, quos Milichios vocabant, à Myonensibus olim exhibitum docet Pausanias in Phocicis propè finem. Vigiliis item nocturnis cultam ab Ægyptiis Minervam (z) Themistius recenset. (a) Seneca Vestales virgines commendat, quæ ad sacra facienda noctibus excitabantur. Et hæc quidem dæmonum latriæ tribuerunt Infideles: Christianos autem summi Dei veros cultores in hoc vigilandi studio haud segnes fuisse, demonstratum est (b) supra.

III. Propter nocturnos cœtus quot olim calumniis Christiani, primo & secundo post Christi nativitatem seculo ab Ethnicis exagitati fuerint, notissimum est ex Tertulliani, Athenagoræ, Arnobii, Justini, & Minutii Felicis Apologeticis. Natio enim lucifugax, & latebrosa vocabatur, tum promiscui incestus, infanticidii, idololatriæ, & impiatæ religionis accusabantur. Ignorabant videlicet quid in his antelucanis congregationibus fieret, summo studio occultantibus Christianis nostræ fidei sacramenta. Ab ipsis itaque Apostolis sacrarum vigiliarum origo fuit. Nec desunt in veteri (c) testamento hujus pietatis exempla. Abraham de nocte consurgens filium immolaturus ascendit in montem. Jacob noctu scalam mysticam videre meruit, & luctatus cum Angelo usque mane, cœlesti benedictione repletus est. Noctu eduxit Dominus filios Israël de Ægypto. Samuel Propheta oraturus pro Rege clamavit ad Dominum tota nocte. Judith exibat nocte, & orabat. Regius Propheeta layabat lachrymis lectulum suum per singulas noctes; media nocte surgebat ad confitendum Domino; quæsiuit Deum nocte, & non est deceptus: nocte visitatus est à Domino, & probatus: Et quia in nocte lucis opera peragebat, sancti Spiritus ignem misit Domi-

z Themist. orat. 13. a Senec. de provid. cap. 5. b cap. 1. § 3. & 4. c Genes. 22. 28. & 32. Exod. 12. 1. Reg. 15. Judith. 12. Psal. 6. 118. 21. 76. 104. 138. 133.

nus in cor ejus, ut luceret ei per noctem, cujus fulgore nox illustrata illuminatio facta est illi in deliciis: quare fugatis peccatorum tenebris, & principe tenebrarum debellato, alios etiam ad tanti luminis participationem invitans ait, *In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Dominum.* O si scirent homines quam sanctæ, quam gratæ Deo, quam salutare sint sacræ Vigiliæ; non soli Monachi, & alii Ecclesiastici, sed & fideles singuli, simul in unum dives & pauper, noctem verterent in diem, nocturnis precibus summo studio insistentes. Ut vivas igitur, vigila: hoc age, inquit (d) Horatius. Et (e) Cassiodorus, *Quotidie triumphas, si benè vigilas.* Nestor item apud (f) Homerum sic suos hortatur ad vigilandum.

————— *Vigilate viri, atque insistite curæ,*
Vt faciis, somnumque oculis arcete nocentem,
Rebus in afflictis sero ne forsitan hosti
Ludibrium, risumque incuria nostra pararit.

Proverbium Græcorum est, ἐν νύκτι βουλή in nocte consilium: ad quod (g) Suidas, & Clemens Alexandrinus respicientes noctem vocarunt *εὐπρόσιτον*, quod benè provideat, quoniam anima tunc cessans à sensibus convertitur ad seipsam, & est magis prudentiæ particeps. Praclarè (h) Cyrillus Hierosolymitanus; *Quid nocte ad sapientiam utilius?* Nam in ea sæpè de Deo cogitamus: in ea divinorum oraculorum lectionem, & contemplationem meditamur. Quandonam majori mens nostra contentione psalmos canit, & preces fundit? nonnè noctu? Quandonam sapius ad nostrorum peccatorum recordationem venimus? nonnè noctu? Helladius Bezantinus apud (i) Photium, noctem, quæ græcè Νύξ dicitur, à νύξω id est stimulo, dictam per apocopen arbitratur, stimulamur enim in tenebris offendem-

d Horat. lib. 2. sat. 3. e Cassio. lib. 7. var. ep. 8. f Homer. l. Iliad. 16. g Suidas. N. ἔ. εὐπρόσιτον. Clem. Alex. lib. 4. Strom. h Cyrillus catech. 9. i Photius Code
 279.

tes; & ut (k) Antiochus Monachus in Pandectis asse-
 verat. Si in observandis excubiis attentè, ac prudenter
 vigilaverimus, vulnere atrocissimo consauciabimus
 adversarium. Docet (l) Climacus nequissimos hostes
 mille nocendi artibus instructos vigilare in exitium no-
 strum, ut somnolentia nos opprimant, & oppugent:
 Ar Vigilia, inquit (m) Antiochus, scutum miræ ma-
 gnitudinis est, & eleganti decore conspicuum nobis
 indultum à Deo adversus diabolum, ejusque milites,
 nimirum contra spiritus totius artifices malignitatis.
 Ipsimet Angeli, ut observat (n) Hieronymus, vigiles
 nuncupantur, quod semper vigilant, & ad Dei impe-
 rium sint parati. Unde & nos, ait ille, crebris perno-
 ctationibus Angelorum imitamur officia. Quod si in-
 stitores aurifices, ut docet S. (o) Cæsarius, maturius
 vigilant, quatenus possint corporis necessaria provide-
 re: nos non debemus ante lucem ad Ecclesiam surgere,
 ut peccatorum indulgentiam mereamur accipere? Ve-
 rum in hanc sententiam super aurum & topazion, pre-
 tiosa verba (p) Ravennatis Archiepiscopi audiamus.
 Semper, & ad omnia vigilias esse salutare nullus igno-
 rat, quia revera plus vigilare, plus vivere est. Quæ
 ars, quod opus, quod tempus, quæ potestas, quod of-
 ficiū non vitæ lucra lucubratione perquirat? Rex in
 procinctu pervigil callidi hostis præcavet & evitat in-
 fidias. Miles in castris supervenientes nocturnos impe-
 tus cauta pernoctatione propellit. Nauta vigilando dif-
 fusi itineris incertas vias intrat, & calles transit invios,
 & vestigio furtivo ad lucrosi portus votivam pervenit
 mansionem. Pastor adjungit noctes diebus; & totum
 sibi tempus denegat dormiendi, ne qua lupis, suffra-
 gante somno, grassandi in gregem præbeatur occasio.
 Viator solers per auras noctis æstus solis prævenit,
 actumque diem providentius deputat mansioni. Hoc

k Antioch. ho. 104. l. Climac. gr. 18. & 19. m. Loco cit. n. Hieron. in cap. 4.
 Daniel. o Cæsar. hom. 33. p. Chrysole. s. serm. 24. de servo vigili.

Propheta sciens non die solo, sed & nocte tota clamabat ad Dominum: *Domine Deus salutis mea in die clamaui, & nocte coram te* Quid plura? Ipse Dominus pernoctat in oratione Dei, ut ante nos oratione liberet, quam redimat Passione. Et si pro servis Dominus vigilat, merito pro seipsis servos vigilare jubet. Hæc Chrysologus.

IV. O superna claritas, lumen verum, æterna lux, væ cæcitati meæ, væ tenebris meis, ni tu descendens illumines noctem meam. Væ torpori meo, væ somnolentia meæ, quæ caligare facit oculum mentis meæ ut non videat lucem tuam, & veritatem tuam. Dormitavit anima mea præ tædio, & involvor in tenebris filius tenebrarum ambulans ad tenebras in loco tenebroso, nisi tu desuper intonans in virtute tua dicas in auribus meis, Fiat lux, & discedat nubes magna, & caligo tenebrosa, quæ operuit superficiem cordis mei. (q) *Anima mea desideravit te in nocte, sed & spiritu meo in precordiis meis de mane vigilabo ad te: audivi enim vocem tuam per Prophetam præcipientem mihi, (r) Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum: effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini, leva ad eum manus tuas.* Et dixi, (s) *Vbi est Deus, qui fecit me, qui dedit carmina in nocte?* Verè enim Domine tu dedisti carmina in nocte, ponens in ore meo cantica lætitiæ & exultationis, qui me de tenebris & umbra mortis eduxisti, & vocasti me in admirabile lumen tuum. Væ præteritæ nocti meæ, væ somnolentiæ meæ, quando dormiebam, & non vigilabam ad te. Et nunc gratias ago tibi, quoniam illuminasti me, & jam incipio videre in nocte fulgentissimum radium lucis tuæ, quæ nescit occasum. Tu radians in me potenti virtute reverberasti infirmitatem aspectus mei, & vidi me longe esse à te in regione dissimilitudinis, in tetrica, & horribili nocte. Illuminasti tenebras meas, & ecce video lumen cœli, & facta est

q. Isaiz. 26. 9. r. Iren. 2. 19. s. Iob. 35. 10.

DIVINÆ PSALMODIÆ. CAP. IV. 119
mihi nox in deliciis. Utinam vigilando inveniam quod
amiseram dormiendo, inveniam scilicet amando, amem
inveniendo.

§. II.

*Laudes vigiliarum. Exempla vigilantium. No-
cturnum tempus maximè opportunum
ad orandum.*

I. **D**Ivo Bernardo familiare dictum erat, dormien-
tem Monachum Deo mortuum esse, nec sibi,
nec aliis utilem. Idem de reliquis hominibus cujusque
ordinis & conditionis asseverat (a) Plato. Turpe est,
inquit, totam noctem somno indulgere. Quapropter
noctu omnes excitari convenit, & civilium ac dome-
sticarum rerum plerasque partes obire: magistratus
quidem per civitatem, cæteros in propriis ædibus. Som-
nus enim multus neque corporibus, neque animis no-
stris, neque actionibus competit. Nemo enim dum dor-
mit utilius pretii est, nihilo magis quam qui non vivit.
Quare quisquis vitæ & sapientiæ curam gerit, pluri-
mo tempore vigilat, quod ad valetudinem suam com-
modum est solum observans. Est autem hoc non mul-
tum, si rectè in consuetudinem assumptum fuerit. Hanc
magistri doctrinam sequitur (b) Aristoteles: Ante lu-
cem surgere ad valetudinem, & ad curam rei familia-
ris & ad studium Philosophiæ prodest quam plurimum.
His accedit (c) Romanus sapiens: Extendamus vitam,
circumscribatur nox, & aliquid ex illa in diem transfe-
ratur. Docet (d) Pythagoras, ne vestigium quidem cor-
poris in lecto relinquendum: nullus enim est usus viri
dormientis, ut neque mortui. Silius Italicus de eadem
re sic cecinit: (e)

a Plato 7. de legib. b Aristot. in œconomicis. c Seneca epist. 122. d pythag.
in Symbolis. e Silius lib. 11.